

שבת הגדול

ניט קיין „נס גדול“, וואלט עס אויך געווען א טעם מספיק צו אויסטיילן דעם שבת און אים אנרופן „שבת הגדול“,⁵ היות ער האט אין זיך אן עילוי וגדלות לגבי אנדערע שבתות השנה.⁶

(ב) נאכמער איז ניט פארשטאנדיק: איין וואס באשטייט די גרויסקייט פון דעם נס אז ער זאל אנגערופן ווערן (ניט „נס“ סתם, נאר) „נס גדול“? לכאורה איז ניט ניכר קיין גדלות הן אין דעם נס גופא (ווארום ער איז ניט געווען אין אן אופן פון א הפלאה מער ווי די הפלאה פון אנדערע נסים) און אוודאי ניט — אין די תוצאות ותועלת הנס? אויך נאכן „הרגו הרבה מהם“ זיינען אידן אלץ געבליבן אין גלות (מצרים) און געדארפט אן-קומען צום נס פון מכת בכורות כדי בא-פרייט ווערן פון מצרים — היינט וואס פאר א תועלת גדולה איז דערפון ארויסגעקומען פאר אידן?

ב. אויך דער ענין, וואס מ'האט דעם זכרון הנס לדורות קובע געווען ניט לויט יום החדש, ווי דער נס פון יצי"מ וכיו"ב, נאר — לויט'ן יום השבוע —

א. דער טעם וואס דער שבת פאר חגה"פ ווערט אנגערופן „שבת הגדול“ זאגט דער אלטער רבי אין שו"ע,¹ וז"ל: „שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נס גדול שפסח מצרים ה' מקחו מבעשור לחדש כמו שכתוב² בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו' ואותו היום שבת ה' . . . וכשלקחו ישראל פסחיהם באותו שבת נתקבצו בכורי מצרים אצל ישראל ושאלום למה זה הם עושין כך אמרו להם זבח פסח הוא לה' שיהרג בכורי מצרים הלכו בכוריהם אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש מהם שישלחו את ישראל ולא רצו ועשו הבכורות עמהם מלחמה והרגו הרבה מהם וז"ש³ למכה מצרים בבכוריהם וקבעו נס זה לזכרון לדורות בשבת וקראוהו שבת הגדול“.

דארף מען פארשטיין: א) פארוואס איז דער אלטער רבי מדגיש „שנעשה בו נס גדול“⁴ וואס פון דעם איז משמע אז דוקא צוליב נס גדול ווערט דער שבת אנגערופן „שבת הגדול“? — אפילו ווען עס וואלט דעם שבת געשען סתם א נס,

(5) וכמו בשו"ע שם שכתב „מפני הנס“ (סתם). וראה בהערה שם.

(6) ובפרט ע"פ דברי הרשב"א (ש"ת ח"א סי' ט) דיום השבת נכלל בימי הבנין, והם שבעת ימי היוקף שהם בסדר השתלשלות וטבע: ולכן כאשר נעשה נס בשבת, הרי השבת מיוחד ומרומם ע"י שבו נמשכה המשכה שלמעלה מהשתל' וטבע — וא"כ הרי הוא „גדול“ לגבי שאר שבתות. וראה לקו"ש שם הערה 6.

(7) משא"כ לטעם ה' בדעת זקנים בעה"ה והטור וכו' ה' בזה תועלת ונס גדול (עשה להם הקבי"ה נס וניצולו וכו') ולכן לטעמים מתאים התואר „נס גדול“ — „גדול הנס“.

(1) ה' פסח ר"ס ת"ל. וכנראה הוא מתד"ה ואותו (שבת פו, ב) בשם מדרש (טעם ה' בדעת זקנים מבעה"ת שמות יב, ג). הובא ג"כ בב"י לטור שם. ובלבוש שם (בטעם ה'). וראה לקו"ש שבת הגדול תשי"ג.

(2) בא יב, ג.

(3) תהלים קלז, י. וראה מדרש תהלים שם. רש"י ומציד שם.

(4) כ"ה בתוס' שם (ועד' בטור ובטעם ה' שבלבוש — אלא שתוכן הנס מבואר שם בא"א) אבל בב"י בהערת לשון תהלים אין תיבת „גדול“ (וכן בלבוש לא כתב בנוגע לנס זה „נס גדול“). וראה לקו"ש חייב ע' 33 הערה 5.

— וואָרעם אַפּפּי אָז ס'איז נאָך דע-
מאַלט געווען פאַר דעם ציווי אויף
שמירת שבת, איז [נוסף אויף דעם, וואָס
וויבאַלד אָז קיימו אבנות כל התורה
כולה עד שלא ניתנה¹², איז פאַרשטאַנ-
דיק אָז אויך (עכ"פּ אַ חלק פון) זייערע
קינדער האָבן אָפּגעהיט די מצוות
התורה (ובכללן שמירת שבת) אויך
קודם (מרה ו)מ'ת¹³ — איז] דאָך
מפורש אין מדרשי חז"ל¹⁴, אָז נאָך אין
מיטן זמן השעבוד אין מצרים האָט משה
גע'פּועל'ט באַ פרעה אָז יום השבת זאָל
ביי די אידן זיין אַ יום מנוחה, זיי זאָלן
ניט דאַרפן אַרבעטן בשבת —

און וויבאַלד אָז ניט קוקענדיק אויף
דעם האָט דער אויבערשטער באַשטימט
דעם זמן פון „ויקחו להם גו'" דוקא ביום
השבת, איז דאָס גופא אַ הוכחה אָז דער

שבת, פאָדערט הסברה: דער אַלטער
רבי איז דאָרט מבאר דעם טעם „ולמה
לא קבעוהו בעשירי לחדש סתם בין
שחל בשבת בין שחל בחול כדרך
שנקבעו כל המועדים לפי שבעשרה
בניסן מתה מרים וקבעו בו תענית כשחל
בחול כו'" — אָבער פונדעסטוועגן, ווי-
באַלד אָז אַלע ענינים פון תורה זיינען
בתכלית הדיק, מוז מען זאָגן אָז נוסף
צום טעם שלילי „למה לא קבעוהו
בעשירי" איז אויך דאָ אַ טעם וענין
חיובי¹⁵ פאַרוואָס מ'האָט דעם זכרון
לדורות באַשטימט דווקא אויף שבת,
ד.ה. אָז דער תוכן הנס האָט אַ שייכות
מיוחדת צו שבת.

דאָס איז אויך מוכרח פון דעם וואָס
דעם אויבערשטנס ציווי „ויקחו להם
איש שה לבית אבות גו'" איז געווען אָז
מ'זאָל דאָס טאָן דווקא אינעם טאָג פון
(בעשור לחודש הזה" וואָס איז דע-
מאַלט געווען) שבת, כאַטש דאָס איז
פאַרבונדן מיט קניין ומו"מ⁹, טלטול
בע"ח¹⁰, המוציא מרשות לרשות, בקור
ממום כו', וואָס זיינען כסתירה צו
שביית ומנוחת השבת¹¹;

סו"ס רל"ה. שו"ע אדה"ז הל' שבת ס' ש"ז ס"ד. ט"ז.
ס' שלט ס"ה (ובכ"מ). בנוגע לטלטול בע"ח — ראה
טושו"ע (ואדמו"ה) ארי"ח ס' ש"ח סל"ט (ע"ח).
ואף שהאיסור הוא רק מדרבנן כו', הרי בקיימו כל
התורה כולה (כדלקמן בפנים) נכללו גם מצות
דרבנן (וכמובא בנוגע להאבות) — וכמ"ש בפמ"ג
(משב"ז) ל"ח ת"ל. ובח"ש (למהרש"ק) לשו"ע שם.
נוסף לזה (בנוגע למו"מ) לכמה דעות (באופן
כבנדר"ד) הוא מדאורייתא — ראה המובא בשו"ע
(כרך ט) שו"ת דברי חכמים ספ"א. וע"פ מ"ש בשו"ת
חת"ס חו"מ ס' קצה (הובא בשו"ע שם) דכאשר
יושב בחנות ומוכר ולוקח כו' דרך קבע הרי זה
איסור מדאורייתא — הרי בבנדר"ד, שהיו מצויים
מרי"ח ואילך בפרסום ל"כל עדת ישראל", ויקחו גו"
וכו', הרי"ז כאילו לחינגא (שו"ע שם) וה"י בזה
איסור מה"ת. ובפרט דמצו"ת אחשבי" (ע"ד פרשי
ביצה כו' ב (במשנה). וראה צפע"נ כללים מ'ע
איסורו חישבו).

(12) קדושין פ"א. יומא כ"ה. ב. וראה פרשי
תולדות כו', ה (בנוגע לאברהם). שם כו' ג. כו' ט
(בנוגע ליצחק). וישל"ח. ב (בנוגע ליעקב).

(13) ראה פמ"ג וח"ש שבהערה 11. וראה לקו"ש
ח"ה ע' 266 ואילך.

(14) ראה שו"מ פ"א. כח. פ"ה. יח. וש"נ. הובא
גם בבלבש שם. ובכ"מ.

(8) ראה לבוש שם בסופו. ובפרישה (בס' תלי"א
השי"ר ל"ח ת"ל) לטור שם. ובהנשמ לקמן הערה
10. — וראה לקו"ש חכ"ז ע' 44 ואילך.
(9) ראה מכילתא עה"פ פסחים (צו, א): מקחו
מבעשור. ראב"ע בא"ב. ג. רא"ם בפרש"י שם. וראה
מכילתא ופרש"י שם, כא: משכו מי שיש לו וכו' מי
שאינו לו יקח מן השוק (ועד שלמדין מהכתוב דבהמה
דקה נקנית במשיכה — מכילתא שם. ירושלמי
קדושין פ"א ה"ד). וראה פסחים צ"א. ב. ובפרש"י שם
ד"ה איש זוכה.

(10) ראה לבוש בסופו — הובא בפרישה פרי"ח
ופמ"ג (משב"ז) שם (דורה מוקצה). ועוד. והפרישה
עצמו כ' מצד קשר בשבת (וכ"ה באליהו זוטא ללבוש
שם). ובח"ש (למהרש"ק) שם הקשה דאין מקדישים
בשבת.

(11) בנוגע לקנין ומ"מ — ראה רמב"ם הל' שבת
פכ"ג ה"ב ואילך. ובסוף הל' מכירה. טושו"ע חו"מ

און כאַטש אַז דער עיקר גילוי פון שבת אין אַן אופן פון „משבית מזיקים .. שלא יזיקר“ וועט זיין לעתל, איז אָבער כעין זה געווען אין שבת בראשית, שבת שבתחלת הבריאה²¹, ביז אַז ס'איז אויך געווען בגשמיות כפשוטו (ווי רז"ל זאגן²²) „לוי שעות שמשות איתה האורה“, בשבת בראשית איז געווען „ולילה כיום יאיר“ — דער חושך פון לילה איז נתהפך געוואָרן לאור ויום²³.

ד. דער טעם וואָס ס'איז דאָ דער ענין פון אתהפכא בשבת איז דאָס מצד דעם וואָס דער עצם זמן פון שבת איז אַן ענין פון „אתהפכא“:

וועגן ענין פון שבת זאגן רז"ל²⁴: „מה ה' העולם חסר מנוחה באת שבת באת מנוחה“. דאָרף מען פאַרשטיין: ס'איז ידוע דער מאמר פון מגיד²⁵ אַז זמן איז אַ נברא פונקט ווי אַלע נבראים. און דאָס מיינט, ניט נאָר אַז פאַר בריאת העולם זיינען ניט געווען נבראים וואָס אויף זיי איז חל די מדידה (און הגבלה) פון זמן [וואָרעם אויך נאָך בריאת העולם זיינען דאָ כו"כ זאכן (עד"מ אַ סברא שכלית) וועלכע זיינען ניט מוגבל — ובכלל ניט

ענין פון „ויקחו גו'“ איז נוגע במיוחד צו שבת²⁶.

ג. דער ביאור בכל הנ"ל וועט זיין פאַרשטאַנדיק לאחר ההסברה אינעם תוכן וענין השבת בכלל:

דער צ"צ²⁷ איז מבאר אויפן פסוק²⁸ „מזמור שיר ליום השבת“ — ע"פ המדרש²⁹, וואָס זאָגט אויף דעם פסוק: „ליום השבת למשבית מזיקין מן העולם שלא יזיקו וכן הוא אומר³⁰ וגר זאב עם כבש“ — אַז דער פירוש און תוכן פון שבת איז דער ענין פון שביתה מן המזיקים, וואָס דאָס קען זיין אויף צוויי אופנים: א) „מעבירים מן העולם“ — די גאַנצע מציאות פון מזיקים ווערט נתבטל³¹. ב) „משביתה שלא תזיק“ — די מזיקים בלייבן, נאָר די שביתה טוט אויף אַז זיי זיינען ניט שייך צו מזיק זיין. און דער צווייטער אופן שביתה המזיקים איז אַ העכערער ווי דער ערשטער ווי ער זאָגט אין תוי"כ³², וויבאַלד אַז דוקא דורך דעם אופן טוט זיך אויף דער ענין פון אתהפכא חשובא לנהורא — די מזיקים אַליין ווערן נתהפך מרע לטוב³³.

21) וזה שהחיות לא היו מזיקים בשבת בראשית איז כמו לפני חטא עה"ד, שלא הזיקו — כי אז לא ה' בהם מלכתחילה הטבע לטרוף ולהזיק וכמורלו בנחש שלולא החטא ה' שמש גדול (סנה' נט, ב), אבל בשבת בראשית ה' זה מצד שביתה וביטול טבעם שנעשה בהם לאחר חטא עה"ד (ראה רמב"ן בחוקותי כו, ו. לקריש ח"ז ע' 194).

22) ב"ר פייא, ב. פייב, ו.

23) ראה יהל אור שם. לקריש שם.

24) פרש"י בראשית ב, ב. פרש"י מגילה ט, א. ד"ה ויכל. וראה ב"ר פיי, ט.

25) הובא בסידור שער הקיש (עה, סעיף ואילך). וראה (בהבא לקמן) לקות בלע, ג. ר"ה סא, א. אמ"ר שער הקיש פל"ז ואילך. דרמ"צ מצות האמנות אלקות פייא. המשך תרס"ז ע' מא ואילך. ועוד.

14*) וראה לקריש חכ"ז ע' 140.

15) יהל אור עה"פ (ע' שכח ואילך). ובמילואים שם (סעיף תרל ואילך). וכ"ה בהמשך מים רבים תרל"ז פקס"א ואילך.

16) תהלים צב, א.

17) ילקוט שמעוני בחוקותי רמז תרעב מתוי"כ שם. וראה צפ"נ עה"ת בחוקותי שם.

18) ישע"י יא, ו.

19) וכדעת ר"י בתוי"כ וילקוט שם.

20) שם: אימתי הוא שבחו של מקום בזמן שאין מזיקים או בזמן שיש מזיקים ואין מזיקים. וראה לקריש שבהערה 21 בסופו.

20*) כתועלת טוב בע"ה שאינם מזיקים מלכתחילה ועוד יותר — שהרי הזאב גבור יותר מהכבש וכיו"ב.

ועפ"ז פאדערט זיך הסברה אין דעם וואס מען זאגט „באת שבת באת מנוחה“ אז דער חידוש פון שבת איז דער ענין פון „מנוחה“ — דלכאורה: דער גדר פון עולם איז זמן בכל פרטיו ומקום³⁰, איז איידער ס'איז געווען דער זמן פון יום השביעי, האט דאך געפעלט אין וועלט (ניט נאר „מנוחה“, נאר אויך) די מציאות פון יום השביעי-זמן?

איז דערפון פארשטאנדיק, אז היינו הך: מ'קען ניט מחלק זיין צווישן דעם עצם יום השביעי זמן און דעם ענין ה„מנוחה“ וואס אין אים, דער זמן פון שבת איז מהותו ענין המנוחה.

דער ביאור אין דעם: זמן איז מורכב פון עבר הוה און עתיד — און אין דעם (אינעם חילוף ושינוי פון עבר הוה ועתיד) גלייכט זיך אויס דער זמן פון אלע ששת ימי בראשית (חאטש יעדערער פון זיי האט אין זיך א חידוש און אויפטו לגבי אלע אנדערע, כנ"ל): אבער דער (אויפטו פון) זמן פון שבת איז „מנוחה“ (אין זמן) — העכער פון די שינויים פון עבר הוה ועתיד.

און דאס מיינט „באת שבת באת מנוחה“, אז דער זמן פון יום השביעי, וואס ער איז מוגדר אין די שינויים פון עבר הוה ועתיד, איז אין עם אויך דא — ואדרבה דאס איז זיין אויפטו און עיקר — ער ווערט נתהפך און נתעלה³¹ אלס

בגדר — פון זמן], נאר דער עצם מציאות הזמן איז א נברא: פונקט ווי די גופי הדצח"מ זיינען נתהווה געווארן בשי"מ יש מאין, אזוי איז אויך עצם מציאות הזמן א בריאה און התהוות חדשה²⁶.

און במילא איז מובן אז פונקט ווי די ערשטע רגע פון זמן איז א התהוות חדשה, אזוי איז דאס בנוגע דעם זמן פון אלע ששת ימי בראשית, דער זמן פון יעדן טאג איז געווען א נייע התהוות: ד.ה. כשם ווי בנוגע די נבראים פון שימ"ב איז דאך יעדן טאג געווען א התהוות פון נייע נבראים, נבראים וועלכע זיינען אנדערש פון די נבראים פון די אנדערע טעג, אזוי איז בנוגע דעם זמן פון שימ"ב, איז יעדן טאג געווען א התהוות פון זיין אנדערש-דיקען זמן — דער זמן פון יום ראשון, יום שני וכו'.²⁷ וואס דערפאר זאגט מען אויף זיי²⁸ „כל יומא ויומא עביד עבידת“ און „כל יום ויום יש לו כח“.

[בנוגע די טעג לאחרי שבעת ימי בראשית — וויבאלד אז זיי זיינען אז איבער'חור'ונג פון די שבעת ימי בראשית אדער — פרטים אין זיי (דער יום הראשון פון ז' ימי בראשית איז כולל אלע זונטאגס; יום שני — אלע מאנ-טאגס, א.ו.וו.)²⁹ — דארף'ן זיי ניט האבן קיין התהוות מיוחדת (נאר חידוש הישנות); משא"כ די שבעת ימי בראשית גופא — דארף יעדער טאג נתהוות ווערן אויף זיין אופן].

(30) שער היחוד והאמונה פ"ז (פב, רע"א).

(31) ראה אוה"ת שבועות (ע' פו) שבשבת הוא העלי' מזמן בלמע' מהזמן (משא"כ יר"ט) שהוא שם הוי' שמורה על ה' הוה ויהי' שהוא למע' מהזמן כו'. שגם בזה מודגש שיש שינויים דהי' הוה ויהי' (דעבר הוה כו') אלא שהם כאחד — בחי' אתהפכא. ועד"ז הוא בכל שבת כבאוה"ת שם. לקו"ת שה"ש כה, א. אוה"ת ברכה ע' איתתא. איתתא. דהי' ויהי' ביום השמיני תשד"פ. ובכ"מ.

(26) ראה לקו"ש חלק י"ד ע' 176 ובהנשמו שם.

(27) ראה אוה"ת במדבר דרושי שבועות ע' פה-פו. ושי"נ. ברכה ע' איתתא ואילך.

(28) זח"ג צד, ב. זח"א רסד, ב. וראה שו"ת הרשב"א ח"א סתכ"ג.

(29) ראה ד"ה וכל העם רואים תרס"ה (ושם גם באופן אחר). ובהנשמו בהערה 27.

א זמן וואס איז העכער פון שינוי ³² — שבת ומנוחה ³³.

און ווייל דער זמן פון שבת אליין איז אן ענין פון אתהפכא, דעריבער ווירקט ער אויך אויף די עניני העולם (שבשבת), אז זיי זיינען אין אן אופן פון „אתהפכא“, אזוי ווי „ולילה כיום יאיר“ וכיו"ב.

ה. דוגמא לדבר (עבר הווה ועתיד און צוזאמען דערמיט — העכער פון שינויי הזמן) אין הלכה י"ל: כמה ענינים וועלכע זיינען פארבונדן מיט זמן און זיי מוזען זיין במשך כמה זמן זיינען זיי (זייער זיין) אויך בגדר און בדין פון א נקודה אחת. ווי צום ביישפיל: קטן שהגדיל באמצע יום השבת אדער באמצע יום הכפרים — לערנט דער ראגאטשאָווער ³⁴ אז מן החורה איז בנוגע שבת ווערט ער מחוייב בכל עניני שבת ווייל כל רגע דשבת איז א זמן פרטי בפ"ע, אבער בנוגע ליהכ"פ איז ער פטור, ווייל עס איז איין נקודה.

עד"ז בנוגע ספה"ע (לכמה דעות) וכו'.

ענליך צו דעם: א פעולה נמשכת, ווי צום ביישפיל יציאת מצרים: דער ארויסגיין פון מצרים וואס האט און מוז האבן

(32) ואף שכמו דששת ימי בראשית הוא מו"ק דאצילות גם השבת הוא מבחי' מלי' מדה הו', ראה אה"ת שבעות ר"ע פז. וראה אה"ת ברכה ע' איתתא. ושם ע' איתתא: דגילוי שביום השבת נמשך דוקא אחר ו' הקפות דגלגל היום".
(33) ראה אה"ת שבעות ע' פו בהמשך לזה שהשבת הוא העלי' כו' ובאור' פ"י שזה ענין בא שבת בא מנוחה כו'.

(34) צפע"נ מהדו"ת עא, ד ואילך. שו"ת צ"פ דיוונקס ח"ב סליב. מכתבי תורה מכתב קנד.

(*) כצ"ל שם בתחלת הקטע. ולא (כבנפס) „אחר בחי' ו' הקפות“.

א משך זמן, ובשינוים אין דעם משך הזמן: קודם חצות, חצות, לאחר חצות, יום ט"ו ניסן, ובל' הגמרא ³⁵ נגאלו בערב, יצאו ביום. חפזון דמצרים, חפזון דישאל. און צוזאמען דערמיט איז דער זעלבער תוכן פון יצ"מ נמשך ופועל בכל דור ודור ובכל יום ³⁶ אז חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים, אין אן אופן אז אילו לא הוציא הקב"ה כו' אנו כו' משועבדים היינו לפרעה במצרים ³⁷.

וא"ו. לויט דעם וועט מען פארשטיין וואס דער אלטער רבי איז מדגיש „שנעשה בו נס גדול“: אין דעם איז מרומז די שייכות צו שבת:

ס'האט זיך שוין גערעדט אמאל בארוכה ³⁸, אז דער גודל הנס פון שבת הגדול באשטייט אין דעם וואס הריגת המצרים איז געווען דורך די „בכורי מצרים“ (וואס בכור איז ענינו תוקף ³⁹) — דער תוקף פון קליפת מצרים. און בשעת אידן געפינען זיך נאך בגלות מצרים אונטער ממשלת פרעה, ווי ער איז נאך בתקפו, און פרעה מיט די מצרים ווילן בשום אופן ניט ארויסלאזן די אידן פון מצרים — און אין אזא זמן מאנען בכורי מצרים אז מען זאל באפרייען די אידן, און עד כדי כך אז „ועשו הבכורות עמהם מלחמה והרגו הרבה מהם“ און בשעת מעשה איז תוקף פרעה וגלות מצרים אזוי גרויס אז אפילו נאך דעם „הרגו וכו'“ באפרייען זיי ניט די אידן — איז דאס א „נס גדול“ וואס מ'געפינט ניט דוגמתו בא אנדערע נסים.

(35) ברכות ט, א.

(36) פסחים קטז, ב (במשנה). תניא רפמ"ו.

(37) ראה בארוכה הגש"פ (קה"ת, תשל"ט).

ביאורים" ע' שעא ואילך.

(38) לקיש שבהערה 4 ס"ב ואילך. וש"נ.

(39) ראה תרגום אונקלוס ויחי מט, ג.

ניט מזיק, נאָר) זיי זיינען מסייע צו טוב וקדושה.

און דער ענין אין „שבת“ איז נתגלה געוואָרן בשבת שלפני יצ״מ דורכן „נס גדול“ פון „למכה מצרים בבכוריהם“: ניט ווי באַ די אַנדערע מכות, אפילו ניט ווי מכת בכורות וואו ס׳איז געווען דער ביטול פון קליפה און לער׳ז (ווי דער ערשטער פירוש — אופן — אין שביתת המזיקין)⁴¹ נאָר דער תוקף פון קליפת מצרים גופא האָט דאָ מלחמה געהאַלטן מיט די מצריים לטובת ישראל⁴².

ה. עפ״ז קען מען מבאר זיין (ע״פ פנימיות הענינים) נאָך אַ דיוק אין אַלטן רבי׳נס שו״ע:

אין אַנפאַנג סעיף, וואו ער זאָגט אַז „ואותו היום שבת ה׳“, איז ער מוסיף „שהרי בה׳ בשבת יצאו ישראל ממצרים כמ״ש בס׳ תצד, וכיון שט׳ בניסן ה׳ בה׳ בשבת איכ עשרה בניסן ה׳ בשבת“.

דאָרף מען פאַרשטיין: (דאָס וואָס „בה׳ בשבת יצאו ישראל ממצרים“ איז מבואר אין גמרא⁴³, און אין תוס׳⁴⁴ איז דאָ דער חשבון אַז עפ״י זה איז שבת געווען עשרה בניסן — אַבער) צוליב וואָס ברענגט דאָס דער אַלטער רבי בשו״ע? הן אמת אַז אין זיין שו״ע בריינגט דער אַלטער רבי „ההלכות בטעמיהן“⁴⁵, אַבער דאָס איז דאָך ניט

נסים פון הצלת ישראל זיינען געווען אין אַז אופן פון שבירת וביטול הקליפה, אַבער דער נס פון „למכה מצרים בבכוריהם“ איז געווען בדרך „אתהפכא (פעולת ה)חשוכא (לפעולה ד)נהורא“ — תוקף הקליפה האָט מלחמה געהאַלטן לטובת צד הקדושה.

און דעריבער איז געווען דער ציווי פון אויבערשטן אַז „ויקחו להם איש שה לבית אבות“ [וואָס אַלס תוצאה דערפון איז געווען דער נס פון „למכה מצרים בבכוריהם“] זאָל זיין בשבת דוקא, וואָרום דער תוכן ענין השבת איז בדוגמת הנס — די שביתה וביטול פון די מזיקים אינעם אופן אַז (בכור ותוקף) הקליפה און חושך עצמו טוט אַ פעולה הפכית — פעולת האור.

ז. לויט דעם איז מובן וואָס פון די טעמים אויפן נאָמען „שבת הגדול“⁴⁶ קלייבט אויס דער אַלטער רבי דוקא דעם טעם מצד דעם נס פון „למכה מצרים בבכוריהם“ (ניט ברענגענדיק אַז אַנדער טעם — אפילו ניט אַלס טעם נוסף), וואָרום דווקא לויט דעם טעם איז גוט פאַרשטאַנדיק וואָס דער שבת ווערט אַנגערופן „שבת הגדול“:

דער פירוש פון „שבת הגדול“ איז, אַז אין דעם ענין פון „שבת“ וביטול המזיקים, איז ער „גדול“, ד.ה. אין דער גרעסערער און העכערער מדריגה פון שביתה; ניט די שביתה און ביטול פון קליפה, נאָר ווי זיי זיינען במציאותם ווערן זיי נתהפך, אַז (ניט נאָר זיינען זיי

(41) ועד׳ז לטעם הטור כ׳ הרי״ז רק בחי אתכפא.

(42) ועפ״ז הרי זה הוספה על אתהפכא דהזמן דשבת שהיא בעיקר העלי בפנימיות העולמות (אוה״ת שבועות שם), משא״כ כאן שבא בגילוי גם בחיצוניות העולם.

(43) שבת פו, ב. טור שם מסדר עולם. וראה ח״י שבערה⁴⁶.

(44) ד״ה ואותו. טור שם.

(45) ראה „הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר“ לשו״ע אדה״י.

(40) טור, לכוש, בעה״ת שם (ובסגנון אחר בכ״מ בס׳ רש״י (ספר האורה ח״ב ס׳ סב. ס׳ הפרד״ס ע׳ שמג. מחזיקי ס׳ רנט. ועוד). הובא גם במטה משה ס׳ תקמב). ועוד טעמים: חזקוני שמות יב, ג. אבודרהם (חודש ניסן בסופו) בשם מחזיקי. ובמקומות שנסמנו בהערה 10. ובמס׳ם שם. ועוד.

עד"ז קען מען זאגן ברוחניות העני-
נים: די גילויים און די ניסים בשבת
הגדול זיינען געקומען נאָר אַלס הקדמה
והכנה צום נגלה עליהם ממה"מ הקב"ה
בכבודו ובעצמו, וואָס האָט געבראַכט צו
יצי"מ: אָדער

אין דעם איז געווען אויך אַ באַזונדער
ענין, וואָס איז נישט ענין יצי"מ.

און דעריבער, בשעת ער איז מבאר
דעם ענין פון שבת הגדול זאָגט דער
אַלטער רבי, "שהרי בה' בשבת יצאו
ישראל ממצרים". וכיון שט"ו בניסן ה'
בה' בשבת א"כ עשרה בניסן ה' בשבת"
— דערמיט איז ער מוסיף ביאור, אַז
דער ענין פון דעם טאָג, בעשור לחודש
הזה" (דער ציווי, ויקחו להם גו"א און די
נסים וואָס זיינען פון דעם געקומען)
קומט אַלס אַ מסובב און תוצאה פון (א)
חשבון מיוסד אויף), "בה' בשבת יצאו
ישראל ממצרים כו" ענין יצי"מ.⁴⁶

ט. עפ"י הנ"ל, אַז דער נס פון שבת
הגדול איז ע"ד ענין, "אתהפכת חשוכא
לנהורא", איז נאָכמער מבואר (בפני-
מיות הענינים) די הוספה: בה' בשבת
כו'.

שבת איז דאָך ספ"י המלכות, שבת
מלכתא, דעמאָלט שטייט ספ"י המל' אין

שם. ומכילתא עה"כ בעשור לחודש (יב, ג) והי' לכם
למשמרת (שם, ו), משמע שגם ענין בפ"ע הוא,
כאופן הא' שבפנים (ומכילתא ופרש"י שבהרה
הקודמת).

(49) וע"ד התירוץ ע"ז שאומרים, מצה זו שאנו
אוכלים על שום מה על שום שלא הספיק בצקת של
אבותינו להתחמץ, אף שנצטוו על המצות קודם לזה
(שמות יב) — הקב"ה ציוונו לעשות המצה לזכרון
הפלא שהוא עתיד לעשות להם, וכן נצטוו בפסח
ע"ש ופסח ה' קודם מעשה הנס (ז"ס, שבה"ל,
אבודרהם ולקוית צו סד"ה להבין מ"ש בהגדה —
הובאו בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים (קה"ת) ע'
ל.

קיינ טעם, נאָר מער נישט ווי אַז ענין פון
חשבון און מקורו — מפורש בגמרא
ותוס', כנ"ל — און בכלל איז ער דאָך
נישט מעתיק בשו"ע לשון מקורי ההלכות
(און ברובא דרובא אויך נישט שם המקור)
— ס'וואַלט געווען גענוג דאָס וואָס ער
זאָגט, וואותו היום שבת ה"י.⁴⁶

ו"ל אַז מיט דעם ווערט מבואר דער
תוכן און די סיבה פון שבת הגדול.

ובהקדים: די כוונה ותכלית פונעם
ציווי, בעשור לחודש הזה ויקחו להם
איש שה לבית אבות גו", וואָס האָט גע-
בראַכט צו, "למכה מצרים בבכוריהם",
קען מען לערנען אויף צוויי אופנים:

(א) דאָס נעמען דעם שה בעשור
לחודש (און די ניסים פון שבת הגדול)
זיינען געווען נישט נאָר אַ הקדמה און
הכנה צו הקרבת הפסח ב"ד בניסן און
גאולת מצרים שלאח"ז, נאָר דאָס האָט
אויך געהאַט אַ תכלית ומכוון פאַר זיך.⁴⁷

(ב) די כוונה און תכלית פון קיחת השם
וכו' איז געווען נאָר אַלס הכנה והקדמה
צו הקרבת הפסח וגאולת מצרים.⁴⁸

46 בנוגע למה שהוסיף, שהרי בה' בשבת יצאו
ישראל ממצרים כמ"ש בס' תצ"ד, אפ"ל שהוא כנדי
לתרץ קושיית הח"י בס' ת"ל. ולכן גם ציון כמ"ש
בס' תצ"ד, כי שם מבואר שגם לדעת רבנו היתה
יצי"מ בה' בשבת — ראה מחה"ש שם (וראה לקו"ש
ח"ג ע' 997 ובהערות שם). אבל הוספת, וכיון שט"ו
בניסן כו' לכאורה מיותרת היא.

47 וע"ד מרז"ל (מכילתא ופרש"י בא יב, ו) דזה
שהי' לקיחתו בעשור הוא שיהי' להם זכות שיצאו
ממצרים.

48 וכמו שהוא ע"פ הטעם שקודם השחיטה
טעון ביקור ד' ימים (פסחים צו, א). אבל לאידך, זה
שנצטוו ליקחו מעשור, שאינו בפסח דורות (כנגמרא

*) אלא שצ"ע למה הוצרך לציון בס' תצ"ד לכאן
כמ"ש בס' ת"ל. ואולי י"ל כי מקור הדבר (שכן)
קיי"ל להלכה) הוא. בס' ת"ל ששם כתב הטור וכו'
להלכה (כטעם לשבת הגדול).

אין הדינים נמתקים אלא בשרשם⁵⁶, ווערט מצד דעם דער „שבת“ שביתה מן המזיקין, אין אן אופן פון „גדול“, דער אתהפכא⁵⁷ פון די מזיקין אן זיי זיינען מסייע צו קדושה⁵⁸.

י"ד. ס'איז יודע דער פ' האריז'ל⁵⁹ אויפן פסוק והימים האלה נזכרים ונעשים, אן בשעת די זכירה איז כדבעי פועל'ט מען און מ'טוט אויף דעם „ונעשים“:

און הגם אן איצט איז נאך דער מצב פון „אכתי עבדי דאחשוורוש“⁶⁰, און מ'געפינט זיך אין א חושך כפול ומכופל [בדוגמא צום מצב פון די אידן אין מצרים ביים זמן פון עשרה בניסן, שבת הגדול],

קען אבער יעדער איד דורך זיין עבודה פון „משכו וקחו לכם וגו'“,

ווי די מכילתא⁶¹ טייטשט: „משכו מעי' והדבקו במצוות“, אן ער „ציט זיך

(56) תניא פליא. אגה'ק סכ"ב (קלה, א). וראה לקולייצ שבערה⁵⁸.

(57) ראה יהל אור שם (ע' של. תרלא. תרלג) שגם בפסס נאמר תשביתו, השבתת המזיקין, ואדם יוצא יד'ח רק בדבר שיכול לבוא לידי חימוץ ושומרו מחימוץ כו, ועי' ממתיקים דינים, עיי"ש.

(58) ועי' תובן השיבות דשבת הגדול ל' מצורע כ' גם התיקון והתשובה דמצורע הוא ענין „אתהפכא“ ובאופן של „הובא אל הכהן“ — המחמת הגבורות בשורשן (ראה לקיט פרשתנו כה, ב. לקוטי לוי'צ לזהר ח"א ע' רד. תורת לוי'צ ע' קצד).

וראה לקיט ח"ז ע' 103 ואל'ך, דאולי י"ל דקביעת שם הסדרה, פרשה בתורה — „מצורע“ — כבכל הדפוסים וכ' — הו"ע דאתהפכא.

(59) ראה רמ"ז בספר תיקון שובבים. הובא ונתבאר בספר לב דוד (להחידא) פכ"ט.

(60) מגילה יד, א.

(61) עה"פ (יב, כא). ועדי' שם, ו ובפרש"י.

א עלי' אין די העכערע ספי' — ז"א, בינה כו'⁶⁰, אבער וויבאלד אן מלכות מצ'ע ווערט אנגעווען נהורא אוכמא ותכילת, זי פארברענט און זי איז מכלה ד.ה. מצד איר ווערט דער ביטול און כליון המנגד⁶¹

[איז כאטש אן שבת איז דאך ענינו שביתה מן המזיקין כו' כנ"ל, וויבאלד אבער אן דער עיקר גילוי דערפון וועט ערשט זיין לעת'ל ווען עס וועט זיין שבת ומנוחה לחיי העולמים, משא"כ לפנ"ז איז דער אתהפכא פון שבת נאך אין ק"נ⁶², עאכוי"כ אין דעם זמן ווען אידן זיינען נאך געווען אין מצרים, פאר דעם ציווי אויף שמירת שבת, האט דאך דאס ניט מאיר געווען בגלוי]

— דעריבער איז דער אלטער רבי מבאר אן דער נס פון שבת הגדול איז פארבונדן מיט'ן גילוי פון גאולת ויציאת מצרים (שלאח"ז), וואס דעמאלט האט מאיר געווען ספי' הבינה⁶³ עלמא דחירו⁶⁴. ואולי י"ל — להיות אן בינה איז שרש הגבורות⁶⁵, קומט מצד איר דער ענין פון „אתהפכא הנ"ל, למכה מצרים בבכוריהם“, ווארען וויבאלד אן

(50) ראה פרדס שער ערה"כ פכ"א ע' שבת. לקיט אמור (לו, ב). סידור ד"ה מזמור שיר ליום השבת (קפ), ג ואל'ך. יהל אור שם (ס"ע תרכז ואל'ך). ד"ה ויהי ביום השמיני תשי' שם. ובכ"מ.

(51) ראה סידור ד, סעיב ואל'ך, ה, סעי'א ואל'ך. אמ"ב שער הציצית פ"ג ופ"ז. וראה לקיט שלח מה, סעיב ואל'ך. ובכ"מ.

(52) יהל אור שם (ע' שכת. תרלא. מים רבים שם פס"ב) — משא"כ לעת'ל תהי' גם בגק'הט, והרי למכה מצרים בבכוריהם כו' הוא אתהפכא — בנוגע לפעולה — בגק'הט.

(53) וכמבואר בענין שרק פסח נקרא (ממחרת) השבת. ראה לקיט אמור שם. וראה יהל אור שם (ע' תרלג).

(54) ראה לקיט אמור שם, ג, ר"ה ס, ב. ושי"נ.

(55) תניא פייג. וראה זח"ב קעה, ב.

(*) שבשנה מעוברת (חוצ' מבה"ח"י) קורין מצורע קודם פסח — שו"ע ארי"ח ס"י תכח ס"ד.

וועט ער דורכדעם מצליח זיין צו ווירקן אויך אויף דער דרויסענדיקער וועלט אַרום אים, אויך אויף די אומות העולם, ביז אַז בכוריהם פאַדערן בתוקף טובת ישראל, און כימי צאתך מארץ מצרים⁶⁴ נאך אין גלות זייענדיק — איז נס גדול נעשה

און אידן גרייטן זיך צום „אראנו נפלאות“ — בנערנו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו גוי⁶⁵ לא תשאר פרסה⁶⁶ — אַרויסגיין פון גלות בגאולה האמיתית והשלימה ע״י משיח צדקנו בקרוב ממש.

(משיחת ש״פ צו, שבת הגדול, תשל״ה)

אָוועק, היט זיך אויס פון יעדער עבודה וואָס איז „זרה לוי“⁶², פרעמד פאַר אַ אידן (צו עבודה-זרה אין פשוט'ן זין (ר״ל) האָט אַ איד קיין שום שייכות ניט, ובפרט נאָכדעם ווי מ'האָט מסלק געווען דעם יצה״ר פון עבודה-זרה⁶³) און ער שטייט בדבקות במצות:

ובכללות „משכו׳ דער קו פון „סור מרע׳, און וקחו לכם — הדבקו במצות, איז דער קו פון „ועשה טוב“ —

ער וועט טאָן די עבודה מיט נויטיקן תוקף און איבערגעגעבנקייט און משפיע זיין און פועל זיין דורך זיין השפעה אַז דאָס זאָל טאָן אויך אַ צווייטער איד (אַנ׳ הויבנדיק פון די אייגענע ב״ב — „ויקחו להם איש שה לבית אבות“),

(64) מיכה ז, טו.

(65) בא י, ט.

(66) שם י, כו.

(62) ראה ב״ב קי, א.

(63) יומא סט, ב. סנהדרין סד, א.

ערב פסח

(ב) הגם אז לכתחילה איז די דחי' פון תענית אן ענין של תשלומין פון ערב פסח [און אויך די הקדמת התענית צו יום ה' (און נישט ליום ו')] איז מצד א סיבה צדדית — ווייל מ'איז נישט קובע א תענית לכתחילה ביום ו' עשי' — אבער נאך דעם ווי דער תענית איז נקבע געווארן ליום ה', איז יום ה' געווארן דער זמן החיוב.

וכידוע מעין דוגמא צו דעם בדיני סוכה⁶ — די צוויי דעות בא נסרים שיש בהם ארבעה, און „הפכן על צידיהן“ (וואס איז „פחות מג'“), וואס לויט איין מ"ד איז עס סבך כשר (וויבאלד „הפכן על צידיהן“); דער צווייטער מ"ד זאגט אבער „פסולה“, ווייל כאטש אז הפכן על צידיהן, וויבאלד אבער אז „יש שם פסול עליהן“ מצד דעם וואס „יש בהם ארבעה“ — „נעשו כשפודין של מתכת“ (וואס זיינען פסול לסבך „בכל ענין“).

און לויט דער צווייטער הסברה, אויב מ'האט נישט געפאסט (מאיזו סיבה שתהי') ביום ה' — דארף מען עס נישט משלים זיין ביים ו' וויבאלד דער זמן החיוב איז שוין אריבער⁷.

(6) סוכה יד, ב. ע"ד השאלה בגזירות דרבנן בכלל, האם נעשו איסור בעצם או רק משום הטעם — ראה צפצ"נ לרמב"ם הל' חו"מ פ"ז ה"ב.

באופן אחר קצת: האם התענית ביום ה' הוא בגדר דחוי, או שמעיקרא התקנה (בקביעות זו) היא להתענות ביום ה' — ראה בארוכה (לענין התעניות וכו', דמאחרין ולא מקדימין) — מגילה ה, א במשנה: צפצ"נ הפלאה בהשמטות נד, סעיף ואל"ף. שו"ת דווינסק ח"ב סליא"ב. שו"ת ווארשא (ג.י.) ח"א סמ"ד. שו"ת אבני נזר אורח סתכין.

(7) רש"י שם. וראה מהרש"א שם.

(8) וי"ל דאח"כ חזר בו, עיי"ש.

(9) מכיון שייא (שו"ע סת"ע שם) דבקביעות זו איז מתענים כלל — אי"צ להשלים לאחר זמנו.

א. ווען ערב פסח איז חל בשבת, ווי די קביעות פון היינטיקן יאר, איז דער דין¹, אז דער תענית בכורות ווערט נדחה פון ערב פסח צום יום ה' שלפניו — נישט ליום ו' ערב ש"ק, ווייל צוליב כבוד שבת איז מען לכתחילה נישט קובע א תענית בערב שבת².

עס שטעלט זיך די שאלה³: אויב איינער האט נישט געפאסט ביום ה' (ווייל ער האט פארגעסן וכיו"ב) — צי אין דעם פאל זאל ער פאסטן ביום ו' עשי' [ווייל דאס וואס מ'איז נישט קובע א תענית ביום ו' עשי' — איז עס נאך (א) לכתחילה (ב) פארן ציבור; משא"כ בנוד"ד, היות (א) עס איז בדיעבד, עס איז שוין נאך דעם יום ה', און (ב) עס רעדט זיך דאך וועגן א יחיד⁴].

הסברת השאלה: גדר דחיית התענית קען מען מסביר זיין אויף צוויי אופנים:

(א) דאס וואס מ'פאסט ביום ה' איז תשלומין פון ערב פסח (שבת), אבער בעצם בלייבט דער חיוב אויפן טאג פון ערב פסח (שבת);

לפי"ז דארף אויסקומען, אז אויב ער האט נישט געפאסט ביום ה', איז נאך נישט אוועקגעגאנגען דער חיוב, דארף ער משלים זיין דעם תענית ביום עשי'.

- (1) רמ"א אורח סת"ע סי"ב. שו"ע אדה"ז שם סי"ז.
- (2) ראה מג"א שם סק"א. שם סרמ"ט סק"ז (ושו"ע אדה"ז שם סי"ב). סתרפ"ז סק"ג.
- (3) בהבא לקמן — ראה ס' ערב פסח שחל בשבת (אה"ק, תשל"ד).
- (4) ובפרט שייא דע"פ שחל בשבת מתענים הבכורות ביום ו' — ראה ברכ"י סת"ע סק"ד. ועוד.
- (5) ראה שו"ת לסתרפ"ז.